

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Językowo-stylistyczne kryteria oceny prac maturalnych na poziomie podstawowym i poziomie rozszerzonym - założenia, zagrożenia, postulaty

Author: Danuta Krzyżyk

Citation style: Krzyżyk Danuta. (2004). Językowo-stylistyczne kryteria oceny prac maturalnych na poziomie podstawowym i poziomie rozszerzonym - założenia, zagrożenia, postulaty. W: A. Opacka (red.), "Interpretacje i nowa matura" (S. 21-27). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Danuta Krzyżyk

***Językowo-stylistyczne kryteria
oceny prac maturalnych
na poziomie podstawowym
i poziomie rozszerzonym –
założenia, zagrożenia, postulaty***

Ocenianie jest nieodłączną częścią procesu uczenia się i nauczania, służącą wspieraniu rozwoju uczniów i ich motywowaniu. To także proces diagnozowania, gromadzenia informacji, ich wartościowania i interpretowania¹. Ocenie na co dzień podlegają różnego rodzaju działania uczniów, ich wypowiedzi i osiągnięcia. Szczególnie istotna i dla uczniów, i dla nauczycieli jest ocena prac maturalnych.

Praca maturalna to specyficzna forma pisemnej wypowiedzi ucznia. Od roku 2005 w sposób szczególny będzie ona decydować o dalszych losach abiturienta, wyznaczać jego życiową drogę, warunkować wybór określonego kierunku studiów. Będzie to zatem na czwartym etapie nauczania praca najważniejsza, wieńcząca trzyletni trud zarówno uczniów, jak i nauczycieli szkół średnich. Dlatego też tak istotną rolę odgrywają w jej przypadku kryteria oceny. Powinny być one sprawiedliwe, obiektywne i jednoznaczne, a jednocześnie odbijać faktyczne wiadomości i umiejętności piszącego. Autorzy reformy edukacyjnej precyzyjnie określili wymagania dotyczące jakości egzaminów maturalnych. Uznali, że muszą być one: **rzetelne** (tzn. powinny dawać wyniki powtarzalne w określonych warunkach, a pytania egzaminacyjne powinny w sposób jednoznaczny różnicować uczniów bardziej i mniej zdolnych),

¹ *Program szkolenia dla kandydatów na egzaminatorów egzaminu maturalnego z języka polskiego*. Warszawa 2000, s. 59.

trafne (zgodnie z wymaganiami egzaminacyjnymi test nie może badać umiejętności i wiedzy innych niż zamierzone, pytania natomiast muszą objąć wszystkie możliwe obszary programu nauczania), **obiektywne** (arkusze egzaminacyjne powinny być przygotowane w taki sposób, by było możliwe jednoznaczne ocenianie uczniów), **efektywne** (egzaminacje powinny wymagać podania jak największej ilości informacji w jak najkrótszym czasie), **akceptowalne** (osoby zainteresowane – władze, uczelnie, nauczyciele, uczniowie, rodzice, muszą zaakceptować egzamin jako sprawiedliwy, oparty na ujednoliconych kryteriach oceniania)². Takie wymagania stawiane przed egzaminem dojrzałości i kryteriami jego oceny rodzą istotny postulat: egzaminator sprawdzający maturalne wypowiedzi uczniów powinien być do tego zadania dobrze przygotowany, wyposażony w niezbędną wiedzę i potrzebne umiejętności. Twórcy nowej matury przed egzaminatorami egzaminu dojrzałości również postawili określone zadania, m.in.: „udział w pracach przygotowawczych ustalających kryteria i zasady oceniania; sprawdzanie w sposób porównywalny, rzetelny i obiektywny rozwiązywanych przez uczniów zadań zamkniętych i otwartych znajdujących się w arkuszach egzaminacyjnych; stosowanie procedury oceniania, notowania i przekazywania wyników egzaminu; doskonalenie własnych umiejętności kryterialnego sprawdzania; doskonalenie wiedzy z zakresu oceniania, doskonalenie wiedzy przedmiotowej z języka polskiego”³. By jednak ocenianie zewnętrzne mogło spełniać wskazane wyżej wymogi jakości, a egzaminatorzy dobrze wywiązywali się z powierzonego im zadania, muszą zostać starannie opracowane kryteria oceny prac maturalnych. Nie mogą one budzić wątpliwości ani uczniów, ani nauczycieli, powinny umożliwiać autentycznie sprawiedliwą i rzetelną ocenę maturalnych wypowiedzi uczniów. Dodatkowo, przyszli egzaminatorzy muszą zostać starannie przygotowani do pełnienia powierzonej im funkcji, tzn. powinni m.in. dobrze poznać podstawę programową, sylabus i standardy wymagań egzaminacyjnych, strukturę i formę egzaminu, **kryteria oceny, klasyfikację błędów**⁴, procedurę egzaminu, a także prawne uwarunkowania.

² Ibidem, s. 31.

³ Ibidem, s. 41.

⁴ Na kursach dla egzaminatorów z języka polskiego zaznajamia się ich uczestników z typologią błędów, sposobem ich oznaczania i oceniania. Przyjmuje się za *Nowym słownikiem poprawnej polszczyzny PWN* (pod redakcją A. Markowskiego) podział błędów na zewnętrznojęzykowe (błędy ortograficzne i interpunkcyjne) i wewnętrznojęzykowe (błędy stylistyczne, fonetyczne, słownikowe, frazeologiczne, słowotwórcze, składniowe, fleksyjne). Dodatkowo wyróżnia się błędy logiczne i rzeczowe, a także błędy graficzne. W obrębie tej nadrzędnej klasyfikacji błędów wyróżnia się także ich typy. Tak szczegółowy podział błędów i w konsekwencji konieczność ich wskazywania, zaznaczania w poprawianych pracach stanowi dla wielu nauczycieli dużą trudność. Kłopoty sprawia im przede wszystkim odróżnianie błędów stylistycznych od składniowych i frazeologicznych, poprawne wskazywanie błędów słowotwórczych (niewielu nauczycieli wcześniej zaznaczało te błędy w uczniowskich pracach), fleksyjnych (które często razem z błędami składniowymi były oznaczane przez nauczycieli jako błędy gramatyczne), frazeologicznych.

Niestety, trudno oczekiwać, by przyszli egzaminatorzy z języka polskiego zostali w pełni przygotowani do sprawdzania maturalnych prac pisemnych, skoro w ciągu zaledwie 80 minut, zgodnie z zaleceniami Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, powinni poznać podstawy kryterialnego oceniania (klasyfikacja błędów, ich oznaczanie i wpływ na ostateczną punktację), przez 180 minut kształcić umiejętność oceniania testu sprawdzającego rozumienie czytanego tekstu, przez 135 minut – wypracowań na poziomie podstawowym, a przez kolejne 135 minut – wypracowań na poziomie rozszerzonym⁵.

Poczynając od roku 2005, uczniowie przystępujący do egzaminu dojrzałości maturę z języka polskiego w części zewnętrznej będą obowiązkowo zdawać na poziomie podstawowym (test sprawdzający rozumienie czytanego tekstu i wypracowanie sprawdzające pisanie własnego tekstu) i fakultatywnie – zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i z uwzględnieniem wybieranego kierunku studiów – na poziomie rozszerzonym (wypracowanie sprawdzające umiejętność pisania własnego tekstu o kulturze: literaturze, języku, sztuce, filozofii – z pozycji twórczego odbiorcy)⁶.

Ocena uczniowskich prac maturalnych odbywać się będzie zgodnie z przyjętymi zasadami. Za rozwiązanie testu sprawdzającego rozumienie czytanych treści uczeń będzie mógł zdobyć maksymalnie 20 punktów z 70 możliwych do uzyskania na tym poziomie, przy czym ocenie podlegać będzie tylko strona merytoryczna uczniowskich odpowiedzi na postawione pytania, a po roku 2005 także/lub streszczenie logiczne o określonej długości, odtwarzające układ czytanego tekstu (teza, argumenty, przykłady dowodzące trafności argumentów, wnioski). Za wypracowanie sprawdzające umiejętność pisania na poziomie podstawowym maturzysta będzie mógł otrzymać maksymalnie 50 punktów z 70 możliwych, w tym 25 punktów (50%) za rozwinięcie tematu, 5 punktów za kompozycję (10%), 5 punktów za styl (10%), 15 punktów za język (30%). Za szczególne walory pracy maturzysta może otrzymać dodatkowe 4 punkty, które przyznawane będą jedynie w przypadku prac ocenionych poniżej maksymalnej liczby punktów (poniżej 50 punktów), jednak wyróżniających się oryginalnością w zakresie rozwinięcia tematu, kompozycji, stylu lub języka. Łączna liczba punktów za wypracowanie nie może jednak przekroczyć 50. W drugiej części egzaminu (pisanie na poziomie rozszerzonym) zdający może uzyskać 40 punktów, w tym 22 punkty za rozwinięcie tematu (55%), 3 punkty za kompozycję (7,5%), również 3 punkty za styl (7,5%) i 12 punktów za język (30%). Za szczególne walory pracy maturzysta może otrzymać dodatkowe 4 punkty. Łączna liczba punktów za wypracowanie na poziomie rozszerzonym nie może jednak przekroczyć 40⁷.

⁵ Program szkolenia dla kandydatów na egzaminatorów egzaminu maturalnego z języka polskiego..., s. 116.

⁶ Informator maturalny od 2005 roku. Język polski. Warszawa 2003, s. 18–19.

⁷ Ibidem, s. 20.

W kryteriach oceny wypowiedzi maturalnych na poziomie podstawowym i na poziomie rozszerzonym autorzy nowej matury określili, ile punktów egzaminator może przyznać za poszczególne elementy pracy i ich jakość. Styl wypowiedzi i jej język punktowane będą w następujący sposób:

a) na poziomie podstawowym:

- styl: jasny, żywy, zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, urozmaicona leksyka – 5 punktów; zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, na ogół jasny, wystarczająca leksyka – 3 punkty; na ogół komunikatywny, dopuszczalne schematy językowe – 1 punkt;
- język: w całej pracy komunikatywny, poprawna, urozmaicona składnia, poprawne: słownictwo, frazeologia, fleksja, interpunkcja i ortografia – 15 punktów; w całej pracy komunikatywny, poprawne: składnia, słownictwo, frazeologia i fleksja, w większości poprawna ortografia (naruszenie normy w zakresie błędów drugorzędnych) i interpunkcja – 12 punktów; w całej pracy komunikatywny, poprawne fleksja, w większości poprawne: składnia, słownictwo, frazeologia, ortografia (sporadyczne błędy różnego stopnia) i interpunkcja – 9 punktów; w pracy komunikatywny mimo błędów składniowych, leksykalnych (słownictwo i frazeologia), fleksyjnych, ortograficznych (różnego stopnia) i interpunkcyjnych – 5 punktów; w pracy komunikatywny mimo błędów fleksyjnych, licznych błędów składniowych, leksykalnych, ortograficznych (różnego stopnia) i interpunkcyjnych – 2 punkty;

b) na poziomie rozszerzonym:

- styl: jasny, żywy, swobodny, zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, urozmaicona leksyka – 3 punkty; zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, na ogół jasny, wystarczająca leksyka – 1 punkt;
- język: w całej pracy komunikatywny, poprawna, urozmaicona składnia, poprawne: słownictwo, frazeologia, fleksja, interpunkcja, ortografia – 12 punktów; w całej pracy komunikatywny, poprawne: składnia, słownictwo, frazeologia i fleksja, w większości poprawna ortografia (naruszenie normy w zakresie błędów drugorzędnych) i interpunkcja – 9 punktów; w całej pracy komunikatywny, poprawna fleksja, w większości poprawne: składnia, słownictwo, frazeologia, ortografia (sporadyczne błędy różnego stopnia) i interpunkcja⁸.

Wskazane kryteria oceny prac maturalnych na egzaminie zewnętrznym mogą jednak budzić pewne wątpliwości i obawy zarówno ze względu na ich jakość, jak i małą czytelność, możliwość różnych interpretacji przez egzaminatorów oraz prowokowanie subiektywności przy ustalaniu ostatecznej punktacji.

W teście sprawdzającym umiejętność rozumienia przez maturzystów czytanego tekstu nieliterackiego będzie oceniana tylko merytoryczna wartość

⁸ Ibidem, s. 46, 69.

uczniowskich odpowiedzi, z pominięciem ich poprawności językowo-stylistycznej i ortograficznej. Wydaje się, że jest to sytuacja niekorzystna zarówno pod względem dydaktycznym, jak i wychowawczym, niejako uprawomocniająca niechlujstwo językowe, zezwalająca na bylejakość zapisów, zwalniająca uczniów z obowiązku troski o poprawne, estetyczne i stosowne wypowiedzianie się w piśmie. Takie ustalenia autorów nowej matury mogą niestety utrwalić postawy, które są już dzisiaj obserwowane w społeczeństwie, a zwłaszcza wśród młodych ludzi. Mam tu na myśli indyferentyzm językowy, a więc obojętność wobec kwestii językowych, wynikającą z nietraktowania języka jako wartości, brak zainteresowania kwestiami językowymi jako czymś marginalnym, niemającym istotnego znaczenia w życiu codziennym ani wpływu na to życie.

Na poziomie podstawowym i na poziomie rozszerzonym sprawdzana będzie umiejętność pisanie przez uczniów własnego tekstu. Autorzy kryteriów oceniania zastrzegli jednak – co może dziwić – że na obu poziomach wypracowanie maturalne powinno być nie krótsze niż 2 strony (tj. około 250 słów). Docenili zatem raczej ilość (objętość) uczniowskiej wypowiedzi niż jej jakość, zaznaczając jednocześnie, że w wypracowaniach krótszych niż 250 słów będzie oceniane **tylko** rozwinięcie tematu, natomiast kompozycja, styl i język pracy nie będą oceniane⁹. Trudno zgodzić się z tym dodatkowym i chyba jednak niesprawiedliwym kryterium oceny maturalnych wypracowań. Dyskwalifikuje ono prace tych uczniów, którzy ujmują realizowany temat w sposób syntetyczny, precyzyjny i konkretny, a więc na pewno nie gorszy od wypowiedzi ich kolegów, którzy piszą dużo, ale niekoniecznie na temat. Każda praca uczniowska napisana na temat, bez względu na jej objętość, powinna być oceniana z uwzględnieniem wszystkich kryteriów, jeżeli przeprowadzany egzamin ma być naprawdę sprawiedliwy i obiektywny, a oceny (punkty) adekwatne do faktycznych umiejętności i wiedzy maturzystów.

Na obu poziomach zaskakująco nisko oceniany jest styl prac uczniowskich (poziom podstawowy – maksymalnie 5 punktów, poziom rozszerzony – maksymalnie 3 punkty), a przecież to od stylistycznego ukształtowania wypowiedzi (jej jasności, przejrzystości, stopnia zgodności toku wypowiedzania z tokiem rozumowania) zależy w dużej mierze, czy będzie ona zrozumiała dla odbiorcy i jednoznacznie przez niego odczytana. Styl świadczy nadto o sprawności językowej autora tekstu, o stopniu opanowania przez niego wzorców stylistycznych danego typu wypowiedzi w określonych sytuacjach komunikacyjnych i w związku z tym nie powinien być traktowany jako kryterium drugorzędne, wspomagające.

W kryteriach oceny maturalnych wypowiedzi pisemnych marginalnie została potraktowana poprawność ortograficzna i interpunkcyjna. Jest to sytuacja

⁹ Ibidem, s. 19.

szczególnie niepokojąca, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę fakt, że wiele osób coraz częściej lekceważy normy ortograficzne i interpunkcyjne, nie zna podstawowych reguł poprawnej pisowni, uznaje, że w dobie komputerów tych reguł znać nie trzeba, bo wszelkie błędy wyłapią i poprawią programy narzędziowe. Umiejętność poprawnego zapisu wyrazów i właściwego rozmieszczenia w tekście znaków interpunkcyjnych świadczy – o czym wielu użytkowników języka, zwłaszcza młodych, nie pamięta – o kulturze języka, kulturze w ogóle i szacunku do odbiorcy komunikatu. Jest też istotnym elementem ułatwiającym, a czasem wręcz umożliwiającym zrozumienie tekstu, jego właściwą interpretację.

Właściwego oceniania uczniowskich wypracowań zarówno pod względem poprawności ortograficzno-interpunkcyjnej, jak i językowo-stylistycznej nie ułatwiają też mało czytelne, enigmatyczne i niejednoznaczne opisy kryteriów ocen. Sformułowania typu: „styl na ogół jasny”, „styl na ogół komunikatywny”, „wystarczająca leksyka”, „w większości poprawna ortografia”, „spordyczne błędy różnego stopnia”, „liczne błędy”¹⁰, są zbyt ogólnikowe, sprzyjają różnej interpretacji kryteriów i niejednolitości oceny.

Wymienione wątpliwości i obawy, wynikające z obecnego kształtu kryteriów oceny prac maturalnych pod względem poprawności językowo-stylistycznej, ortograficznej i interpunkcyjnej, prowadzą do sformułowania następujących postulatów. Należy:

1. Zwiększyć podczas szkoleń kandydatów na egzaminatorów z języka polskiego liczbę godzin przeznaczonych na kształcenie umiejętności kryterialnego oceniania.

2. Wprowadzić w części sprawdzającej rozumienie czytanego tekstu dodatkowe punkty (np. od 0 do 5) za poprawność językowo-stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną.

3. Zmodyfikować zapis o nieocenianiu stylu, języka, kompozycji pracy, która jest krótsza niż 2 strony, i przyjąć, że w takich wypracowaniach kompozycja, styl, język, a także ortografia będą oceniane, jeżeli uczeń na poziomie podstawowym uzyska za rozwinięcie tematu minimum 3 punkty, a na poziomie rozszerzonym – minimum 5 punktów.

4. Wyodrębnić wśród kryteriów oceny prac maturalnych na poziomie podstawowym i na poziomie rozszerzonym kryterium: ortografia i interpunkcja, oraz ustalić, że za realizację tego kryterium zdający może otrzymać na poziomie podstawowym 7 punktów, na poziomie rozszerzonym – 6 punktów.

5. Zwiększyć liczbę punktów możliwych do uzyskania za poprawność stylistyczną na obu poziomach oraz zrównać punktację za styl z punktacją za poprawność językową i ortograficzno-interpunkcyjną na poziomie podstawowym

¹⁰ Ibidem.

wym po 7 punktów za każde kryterium, a na poziomie rozszerzonym – po 6 punktów.

6. Ukonkretnić i uszczegółowić opis kryteriów oceniania stylu, języka, ortografii, interpunkcji, a także kompozycji prac maturalnych realizowanych na obu poziomach.